

ZDZISŁAW ZARZYCKI

PRAWNOWYZNANIOWE ASPEKTY KATOLICKIEGO DUSZPASTERSTWA LEŚNIKÓW I MYŚLIWYCH W POLSCE

WSTĘP

Od dłuższego czasu w Polsce toczy się dyskusja nad potrzebą istnienia wąsko wyspecjalizowanej opieki duszpasterskiej w różnych grupach zawodowych i środowiskowych oraz nad formą organizacyjną tych duszpasterstw. Owszem, zwolennicy laickości państwa mogą mieć *a priori* odruch krytyczny wobec tej problematyki. Z drugiej strony jednak, czy w celu realizacji pozytywnego wymiaru konstytucyjnych gwarancji wolności religijnej w Polsce nie powinno się stwarzać lepszych szans potrzebującym ewangelizacji? W związku z tym powstaje kolejne pytanie: czy współcześnie należy podejmować próby instytucjonalizacji posługi kościelnej na gruncie prawa polskiego wśród wszystkich służb i pracowników formacji umundurowanych, czy tylko dla niektórych z nich? Wiadomo, że pewien stopień sformalizowania tej posługi już nastąpił chociażby w Policji, Straży Granicznej i Służbie Celnej. Z kolei środowisko myśliwych i leśników należy do tych profesji umundurowanych, gdzie proces ewangelizacji w ostatnim czasie przybiera na gruncie kanonicznym różne formy specjalne, ale brak jest nadal norm formalizujących na gruncie prawa polskiego. Wydaje się, że bogata tradycja opieki duszpasterskiej wśród myśliwych i leśników upomina się o przybliżenie otoczki historycznoprawnej, chociaż jest oczywiste, że co do szczegółów tamte rozwiązania nie będą pasowały do współczesnych relacji państwo–Kościół w Polsce.

W każdym bądź razie w kulturze i tradycji chrześcijańskiej od kilku wieków patronem leśników i myśliwych jest św. Hubert¹, którego święto (Hubertus) przypada 3 listopada². W tym dniu w kościołach i kaplicach, a także w terenie odprawiane są msze św. w intencji środowiska myśliwych i leśników, całej administracji urzędniczej z tymi profesjami związanej oraz dla członków ich rodzin³. Atrybuty św.

¹ Św. Hubert (Hubertus) pochodził z rodu Merowingów, żył w Gaskonii (Francja) w latach 655-727, był biskupem w Tongern-Maastricht i Leodium (Liège). Od XI w. jest patronem myśliwych i leśników, a obecnie także strzelców, sportowców, kuśnierzy, tokarzy, optyków, rzeźników, matematyków i metalowców. W przekazach ludowych uchodzi też za patrona lunatyków i chorych na epilepsję, a dawniej był orędownikiem chorych na wściekliznę. Szczątki św. Huberta znajdują się w głównym ołtarzu bazyliki św. Huberta w Saint Hubert (d. Andange). W dotychczasowej ikonografii św. Hubert przedstawiany jest najczęściej w otoczeniu jelenia (byka albinosa) z jarzącym się krzyżem pomiędzy tykami wieńca. Wg XI-wiecznej legendy Hubert miał ujrzeć takiego właśnie jelenia podczas polowania w lesie i po tym zdarzeniu postanowił zaniechać dotychczasowych zajęć i oddał się służbie Bogu.

Wcześniej patronem myśliwych był św. Eustachy Rzymski, a ludzi strzelających z łuku (także miejscowo myśliwych) św. Sebastian, patronem sokolników zaś św. Bawon. Natomiast patronem miłośników lasów i ekologii (ekologów) jest św. Franciszek z Asyżu. Nauczanie tego XII/XIII-wiecznego filozofa stało się podstawą kodeksu zasad etycznych postępowania ludzi w różny sposób związanych z lasem. Zob. ks. W. Frątczak, *Patroni myśliwych*, Włocławek 2002, s. 4, 35, 47.

² Na ziemiach polskich obchody święta Hubertusa datują się od 1444 r. W tym dniu urządza się gonitwę konną za tzw. lisem, czyli jeźdźcem na koniu z ogonem przypiętym do lewego ramienia. Zwycięzcą zostaje ten, kto go zerwie. W nagrodę ma prawo wykonać wokół miejsca pogoni rundę honorową, a za rok występuje w roli lisa. Dawniej w dzień św. Huberta urządzano wielkie polowania na grubego zwierza. Współcześnie tzw. Hubertowiny polegają na zbiorowym i uroczystym polowaniu, często z zachowaniem niektórych historycznych wzorców i ceremoniałów (m.in. sygnałów łowieckich). Zob. M.P. Krzemień, *Tradycje i zwyczaje łowieckie*, Warszawa 1990; tenże, *Tradycje łowieckie źródłem tożsamości polskich myśliwych u progu wejścia w struktury europejskie*, „Kultura Łowiecka” 2001, nr 22.

³ W przeszłości wielokrotnie msze hubertowskie odbywały się w Katedrze Polowej Wojska Polskiego w Warszawie. Zob. W. Frątczak, *Homilia ks. prałata Wojciecha Frątczaka wygłoszona 8 listopada 2002 r. w Katedrze Polowej Wojska Polskiego w Warszawie podczas uroczystej Mszy Św. Hubertowskiej*, „Kultura Łowiecka” 2002/3, nr 28. Ogólnopolski ośrodek duszpasterstwa myśliwych znajduje się w XIX-wiecznym kościele położonym we wsi Leoncin (blisko północnej granicy Puszczy Kampinoskiej).

Huberta od blisko 80 lat są symbolem Polskiego Związku Łowieckiego⁴, modlitwa zaś do św. Huberta ma pozwalać na zachowanie cnót charakteru niezbędnego do uprawiania tych zawodów i zajęć⁵.

1. HISTORIA PROFESJI I ADMINISTRACJI LEŚNIKÓW I MYŚLIWYCH W POLSCE

Uważa się, że polowanie obok zbieractwa było jednym z najstarszych zajęć człowieka i sięga początków ludzkości⁶. Przez wieki kształtowania się podstaw władzy książęcej na terenach Polski łowiectwo i leśnictwo cieszyło się w zasadzie nieskrępowaną wolnością, a dzikie zwierzęta i ptactwo było uważane za rzecz niczyją (*res nullius*). Jednakże z czasem, w wiekach średnich (do XIII w.), monarchowie zawłaszczali te prawa pod postacią tzw. regaliów panującego (m.in. regale łowieckie, rybackie itd.)⁷. Monarszy monopol łowiecki w Polsce został utrzymany do 1382 r.⁸

⁴ Oficjalną odznaką Polskiego Związku Łowieckiego (od 1946 r.) jest wieniec z krzyżem. Ponadto od 1993 r. nadawany jest co 5 lat medal św. Huberta za szczególne zasługi dla kultury łowieckiej.

⁵ Modlitwa do św. Huberta: „Święty Hubercie, Patronie myśliwych i leśników, polecam się szczególnie Twojej opiece i proszę, abyś swoim wstawiennictwem przed Bogiem wspierał mnie we wszystkich potrzebach. Wyjednaj mi łaskę naśladowania Twoich cnót. Kieruj moim umysłem, prowadź moje oczy i ręce, abym wypełniał swoje zadania zgodnie z prawem Stwórcy. Strzeż mnie od złych przygód i doprowadź do zbawienia wiecznego. Amen”. Zob. ks. W. Frątczak, *Patroni myśliwych*, s. 35.

⁶ Lasy, bory i knieje były źródłem dostarczania nie tylko pożywienia, ale także odzienia (skór na ubrania), kości na narzędzia (także łowieckie) i ozdób. Pierwsze ślady łowiectwa na ziemiach polskich pochodzą z okresu górnego paleolitu, tj. ok. 40 tys.-14 tys. lat p.n.e. (np. w Jaskini Ciemnej w Ojcowie).

⁷ Wykształciły się z czasem urzędy monarsze odpowiedzialne za czynności łowieckie, np. łowczy koronny (*ventor curiae regis*) i całe zastępy służby łowieckiej (sokolnicy, psiarze, osacznicy, iskarze, bobrownicy, sietnicy, stanowniczy itp.). Z kolei ludność służebna musiała znosić ciężary łowieckie, np. utrzymać drużynę książęcą na łowach (tzw. stanowe), zapewnić transport łowców (*eductus*) itd. Zob. M.P. Krzemień, *Kultura łowiecka w zarysie*, Kraków 2004, s. 16 nn.

⁸ Niemniej przysługujących praw właścicielskich monarcha mógł się wyzbyć, nadając swoim poplecznikom przywileje i immunitety o zróżnicowanym zakresie pod-

Od XV w. prawo polowania łączyło się z prawem własności gruntu⁹. Rozwinęła się także instytucja prawa sąsiedzkiego i serwitutów, które pozwalały na wstęp do cudzego lasu lub gruntu z prawem do pobierania z niego pożytków¹⁰. Z drugiej strony w czasach nowożytnych ujawniła się troska panujących o zachowanie kurczącego się поголовia zwierzyny łownej, szczególnie zwierzyny grubej¹¹.

miotowym i przedmiotowym. Przywileje łowieckie w szczególności nadawał Bolesław Wstydlivy, a później Kazimierz Wielki i Ludwik Węgierski. Ponadto należy zauważyć, że w wiekach średnich własność ziemi (i lasów) została podzielona na monarszą i prywatną (duchowną, szlachecką i mieszczańską), a z kolei jej płody np. na drzewo opałowe (chrust) i budulcowe oraz inne pożytki leśne, zwierzyna zaś na drobną i grubą. Monarcha wyzbywał się najczęściej prawa polowania na zwierzynę drobną (*venatio parva*), tj. zajęce, jenoty, lisy, bobry, bażanty i kuropatwy. Zatrzymał prawo do urządzania wielkich łowów (*venatio magna*), czyli polowania na grubą zwierzynę, tj. niedźwiedzie, tura, żubra, łosia, dziki, wilki, dropie itd. Zob. J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1987, s. 31 nn.

⁹ Król Władysław Jagiełło w 1420 r. wydał prawo o łowach (potwierdzone przez niego w statucie warckim z 1423 r.), gdzie prawo polowań połączono z własnością gruntu. Zasada ta przetrwała w zasadzie w szczytkowej formie w Polsce do 1945 r., kiedy to socjalistyczne państwo wprowadziło zasadę, że „zwierzyna w stanie wolnym stanowi własność państwa”. Zob. M.P. Krzemień, *Kultura łowiecka w zarysie*, s. 17-18.

¹⁰ S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. I: X-XVIII w., Kraków 1997, s. 279-280. Przykładowo statut warcki z 1423 r., oparty na dawnych zwyczajach, zezwalał sąsiadom wejść na cudzy grunt w celu polowania i łowienia ryb w cudzej rzece w okresie od letnio-jesienno-zebrania plonów do św. Wojciecha (23 kwietnia). Istniały nieudane zresztą próby prawnego ograniczenia tego uprawnienia (np. Korektura Praw z 1532 r. i uniwersał królewski z 1778 r.), uzależniając jego zakres od indywidualnej zgody właściciela terenu. Zob. W. Uruszczyk, *Próba kodyfikacji prawa polskiego w pierwszej połowie XVI wieku. Korektura praw z 1532 r.*, Warszawa 1979, s. 26 nn.; tenże, *Korektura praw z 1532 r. Studium historycznoprawne*, t. I (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 966, Prace prawnicze, z. 135), Warszawa-Kraków 1990, s. 202, 208.

¹¹ Zwolennikiem ustawodawstwa chroniącego ginące gatunki (np. tura) był m.in. król Władysław Jagiełło. Statut litewski I z 1529 r. przewidywał cenę za nielegalne upolowanie zwierzyny na cudzym gruncie lub w okresie ochronnym, w tym karę śmierci za uporczywe kłusownictwo na grubego zwierza („a jeśliby strzelca pojmano nad zwierzem ubitym w cudzej puszczy, wtedy ma wiedzion być do urzędu, a z urzędu ma być na śmierć skazan jako inni złodzieje”). Zob. „Ekoświat” 2005, nr 2(139), s. 6. Niemniej ostatni tur w Puszczy Jaktorowskiej został zabity w 1627 r. Surowe prawo o kłusownictwie znajdowało się także w drugim (1566) i trzecim (1588) statucie litewskim oraz w ustawie łowieckiej z 1775 r. Zasługą króla Augusta II Mocnego jest to, że

Rozbiory Polski spowodowały upadek kultury łowieckiej i leśnej. Dopiero w XIX w. zaczęto na nowo zwracać uwagę na problemy uporządkowania prawa, gospodarki i kultury łowieckiej i leśnej¹². W 1876 r. powstał pierwowzór Polskiego Związku Łowieckiego, tj. Galicyjskie Towarzystwo Łowieckie. Zaczęły powstawać pierwsze koła myśliwskie (np. w 1884 r. Otwockie Koło Myśliwskie im. św. Huberta), co wpłynęło na rozwinięcie się także etosu leśnika i myśliwego¹³.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości pozwoliło na organizowanie stowarzyszeń łowieckich. Np. w 1923 r. powołano Centralny Związek Polskich Stowarzyszeń Łowieckich, który następnie (1929) przekształcono w Polski Związek Stowarzyszeń Łowieckich (od 1936 r. do dziś pod nazwą Polski Związek Łowiecki). Okres II wojny światowej spowodował stagnację w tej dziedzinie. W okresie Polski Ludowej funkcjonowanie tych zawodów i zajęć zostało wprzęgnięte w ideologiczne zadania komunistycznej partii i państwa.

upowszechnił patronat św. Huberta nad polskimi myśliwymi, podparty tradycją wielkich łowów w okresie tego święta.

¹² Najpierw reformy zaprowadzono w dobrach ordynackich (Potockich, Radziwiłłów i Zamoyskich), a później wzięto się za dobra rządowe w Królestwie Polskim. Ograniczonym zmianom uległo także ustawodawstwo zaborcze. Pojawiły się podstawy zaprowadzenia na ziemiach polskich nowoczesnego łowiectwa i zorganizowanej gospodarki leśnej. W 1838 r. powstało we Lwowie Miejskie Towarzystwo Myśliwskie, a w 1880 r. jego odpowiednik w Rzeszowie. W 1860 r. na terenach b. Wielkiego Księstwa Poznańskiego utworzono Towarzystwo Łowcze, a w 1873 r. Towarzystwo Myśliwskie. Z kolei w zaborze rosyjskim w 1889 r. utworzono Oddział Cesarskiego Towarzystwa Ochrony Pożytecznej Zwierzyny i Racjonalnego Polowania. Od 1899 r. wydawane jest czasopismo „Łowca Polski”. Zob. J. Broda, *Historia leśnictwa w Polsce*, Poznań 2000, s. 25 nn.; M.P. Krzemień, *Kultura łowiecka w zarysie*, s. 21 nn.; także: A. Zarzycka, *O pracach nad prawem o służebnościach leśnych w Królestwie Polskim w latach 1825-1830*, artykuł złożony do Księgi Jubileuszowej Profesora W. Uruszcaka.

¹³ Już w II połowie XIX w. narodził się etos współczesnego myśliwego, wyznaczający stosunek człowieka do łowiectwa, zwierzyny i całej przyrody. Sformułowane przez XIX-wiecznego poetę Wincentego Pola w „Roku Myśliwca” credo współczesnego łowiectwa brzmi: „Człowiek współczesny odcięty od żywego oddechu natury, polując, dopełnia ten brak ciągłego związku z naturą, w chwili gdy znajdzie się wśród wiejskiej ciszy, pod sklepieniem drzew cienistych lub pod namiotem cienistego drzewa”.

2. USTAWODAWSTWO POLSKIE DOTYCZĄCE LEŚNIKÓW I MYŚLIWYCH

Obecnie pozycję leśnika w prawie polskim reguluje ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2005 r., Nr 45, poz. 435 ze zm.). Do Służby Leśnej (art. 45 ust. 1) zalicza się pracowników zajmujących się sprawami zarządu Lasów Państwowych, prowadzeniem gospodarki leśnej i ochroną lasów, zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony przyrody (Straż Leśna) oraz wykonywaniem innych zadań w zakresie ochrony mienia, sprawami nadzoru itd.¹⁴

Z kolei sprawy myśliwskie są uregulowane w ustawie z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2008 r., Nr 201, poz. 1237 ze zm.). Łowiectwo traktowane jest jako element ochrony środowiska przyrodniczego, oznacza ochronę zwierząt łownych (zwierzyny) i gospodarowanie ich zasobami w zgodzie z zasadami ekologii oraz zasadami racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej¹⁵.

Naczelnym organem administracji rządowej w zakresie łowiectwa i leśnictwa jest minister właściwy do spraw środowiska, a zadania z zakresu administracji rządowej w terenie sprawuje wojewoda (w niektórych sprawach samorząd województwa i powiatu)¹⁶.

¹⁴ Ustawę z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2005 r., Nr 45, poz. 435 ze zm.) stosuje się do lasów bez względu na formę ich własności (art. 2). Ustawa ta określa zasady zachowania, ochrony i powiększania zasobów leśnych oraz zasady gospodarki leśnej w powiązaniu z innymi elementami środowiska i z gospodarką narodową (art. 1). Lasami, które są własnością Skarbu Państwa, zarządza Państwowe Gospodarstwo Leśne „Lasy Państwowe”, a nadzór nad nim sprawuje minister właściwy do spraw środowiska.

¹⁵ Cele łowiectwa zdefiniowane zostały w art. 3 pkt 1-4 cytowanej ustawy, do których zalicza się: ochronę, zachowanie różnorodności i gospodarowanie populacjami zwierząt łownych; ochronę i kształtowanie środowiska przyrodniczego na rzecz poprawy warunków bytowania zwierzyny; uzyskiwanie możliwie wysokiej kondycji osobniczej i jakości trofeów oraz właściwej liczebności populacji poszczególnych gatunków zwierzyny przy zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego; spełnianie potrzeb społecznych w zakresie uprawiania myślistwa, kultywowania tradycji oraz krzewienia etyki i kultury łowieckiej.

Cała administracja leśna, podobnie zresztą jak i łowiecka, jest uważana za pracowników umundurowanych, m.in. z prawem do noszenia munduru leśnika i odpowiednio myśliwego¹⁷.

3. KANONICZNE PODSTAWY DZIAŁANIA DUSZPASTERSTWA LEŚNIKÓW I MYŚLIWYCH

Przez długie wieki opieka duszpasterska nad leśnikami, myśliwymi i członkami ich rodzin była treścią ogólnej działalności duszpasterskiej Kościoła Katolickiego lub innych kościołów. Chociaż wśród przedstawicieli stanu duchownego różnych konfesji nie brakowało miłośników piękna przyrody, zapalonych myśliwych i pustelników żyjących w gęstym lasu.

Niezwykle ważnym impulsem do rozwoju całego duszpasterstwa specjalnego były dokumenty *Vaticanum Secundum*¹⁸. Na uwagę zasługuje także symboliczny wyraz uznania wobec profesji leśników i myśliwych papieża wyrażany przez Jana Pawła II w czasie audiencji i różnych spotkań religijnych z przedstawicielami tych środowisk.

Stolica Apostolska od dłuższego już czasu wydaje szereg dokumentów o charakterze normatywno-duszpasterskim, mających na celu zapewnienie duszpasterskiej opieki tym wiernym, którzy z przyczyn zawodowych, życiowych lub hobbystycznych nie są w stanie korzystać z normalnej (parafialnej) opieki pasterskiej lub wymagają dodatkowej, specjalnej¹⁹. Niemniej ten rodzaj duszpasterstwa nie jest

¹⁶ Działalność Polskiego Związku Łowieckiego i kół łowieckich regulowana jest m.in. ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (t.j. Dz.U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 ze zm.).

¹⁷ Ustawa o lasach zawiera katalog osób uprawnionych do noszenia munduru leśnika (art. 35a ust. 2).

¹⁸ Por. E. Wiszowaty, *Duszpasterstwo Policji. Studium pastoralno-socjologiczne*, Szczytno 2002, s. 27.

¹⁹ Przykładowo dotycząca duszpasterstwa wojskowego konstytucja apostolska *Spirituali militum curae* wydana przez Jana Pawła II dnia 21 kwietnia 1986 r. Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II: *Lud Boży i jego nauczanie i uświęcenie*, Olsztyn 2002, s. 261-262.

regulowany jakimiś odrębnymi przepisami prawa kościelnego powszechnego czy partykularnego.

Podstaw w prawie kanonicznym działalności duszpasterstwa specjalnego (w tym leśników i myśliwych) należy dopatrywać się m.in. w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., gdzie kan. 516 § 2 przewiduje, że „Tam, gdzie jakieś wspólnoty wiernych nie mogą być erygowane, jako parafie lub parafie tymczasowe, biskup diecezjalny powinien w inny sposób zapewnić im pasterską opiekę”. W praktyce biskupi ordynariusze na podstawie tego przepisu powołują stałych duszpasterzy (kapelanów) leśników lub/i myśliwych.

Kapelanami myśliwych i leśników nie wykonują zadań o charakterze jurysdykcyjnym, lecz koordynują pracę władz kościelnych na danym terenie i w środowisku, czyli Konferencji Episkopatu Polski, jeżeli chodzi o zasięg ogólnopolski, albo w imieniu biskupów na terenie ich diecezji. Rolę środowiskową takich kapelanów określa kan. 564: „Kapelanem jest kapłan, któremu powierza się przynajmniej częściowo stałą troskę pasterską o jakąś wspólnotę lub specjalny zespół wiernych, wykonywaną zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego lub partykularnego”²⁰. W każdym bądź razie kapelanami mogą działać w pojedynkę albo wspólnie z innymi kapelanami i osobami świeckimi, jeżeli istnieje taka potrzeba. Z drugiej strony ci duszpasterze są kościelnymi reprezentantami środowiska wobec KEP lub biskupa miejsca, a także wobec odpowiednich władz państwowych lub innych szczebla centralnego, lub lokalnego (np. samorządowych).

Wejście w życie 25 kwietnia 1998 r. Konkordatu z 28 lipca 1993 r. (Dz.U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318) było ważnym impulsem do rozwoju duszpasterstwa specjalnego (art. 16-18 Konkordatu)²¹. Wprowadzenie ten akt prawny nie przewiduje wprost organizacji osobnych jedno-

²⁰ Podobnie E. Wiszowaty, *Duszpasterstwo Policji*, s. 57.

²¹ Art. 16 ust. 1-4 Konkordatu traktuje tylko „O duszpasterstwie wojskowym”, natomiast przepis art. 27 Konkordatu gwarantuje, że w przyszłości „Sprawy wymagające nowych lub dodatkowych rozwiązań będą regulowane na drodze nowych umów między Układającymi się Stronami albo uzgodnień między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencją Episkopatu Polski upoważnioną do tego przez Stolicę Apostolską”.

stek duszpasterstwa w administracji leśnej czy łowieckiej, niemniej jego ogólne przepisy mogą być ważnym gwarantem tej działalności²². W każdym bądź razie państwo zobowiązało się przestrzegać prawa do wolności religijnej, zapewnia Kościołowi Katolickiemu, bez względu na obrządek, swobodne i publiczne pełnienie jego misji, łącznie z wykonywaniem jurysdykcji, jak też zarządzanie i administrowanie jego sprawami na podstawie prawa kanonicznego (art. 5).

4. KATOLICKIE DUSZPASTERSTWO LEŚNIKÓW I MYŚLIWYCH W III RZECZYPOSPOLITEJ

Jak już wyżej przedstawiono, historia indywidualnie ukierunkowanej, chociaż niesformalizowanej, katolickiej opieki duszpasterskiej w środowisku leśników i myśliwych w Polsce sięga czasów przedrozbiorowych. Duszpasterska działalność duchowieństwa katolickiego w tym środowisku istniała także w czasach zaborów. Dalszy intensywniejszy jej rozwój nastąpił w okresie II Rzeczypospolitej, co było następstwem utworzenia pierwszych stowarzyszeń myśliwskich, a następnie państwowej administracji leśnej i łowieckiej²³.

W czasach Polski Ludowej sformalizowana posługa kapłańska w administracji państwowej (publicznej) była w zasadzie niemożliwa, a w niepublicznej poważnie ograniczona, co oznacza, że ogólna (parafialna), a tym bardziej specjalna opieka duszpasterska nad leśnikami i myśliwymi formalnie nie mogła się rozwinąć i funkcjonować.

Stąd też w tworzeniu się całego specjalistycznego duszpasterstwa w Polsce w ostatnim ćwierćwieczu można dostrzec pewne wyraźne etapy rozwojowe. Jak już wspomniano, wrogość (niechęć) z okresu Polski Ludowej przeszła na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku

²² Art. 1 Konkordatu przewiduje: „Rzeczpospolita Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, że Państwo i Kościół Katolicki są – każde w swej dziedzinie – niezależne i autonomiczne oraz zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach i we współdziałaniu dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego”.

²³ Zob. art. VII Konkordatu z dnia 10 lutego 1925 r. (Dz.U. RP z 1925 r., Nr 72, poz. 501). Kapelani mieli prawa proboszczowskie w stosunku do urzędników i ich rodzin.

w etap akceptacji wyspecjalizowanej służby kapelańskiej pełnionej w ramach lub obok duszpasterstwa parafialnego i na zasadzie woluntariatu, aż do poziomu sformalizowania (zinstytucjonalizowania) na gruncie prawa kanonicznego i polskiego i ewentualnego przejęcia przez państwo kosztów utrzymywania kapelanów w niektórych środowiskach na początku kolejnego stulecia. Rozwój duszpasterstwa leśników i myśliwych w Polsce na początku XXI w. ma nadal charakter dynamiczny, bo nie został jeszcze zakończony i ustabilizowany i znajduje się gdzieś pośrodku tej drogi rozwoju, zmierzającej być może do tych wyżej wymienionych rozwiązań instytucjonalnych.

Należy zauważyć, że ustawodawstwo wyznaniowe z 1989 r. jest gwarantem rozwoju katolickiego i niekatolickiego duszpasterstwa specjalnego w Polsce, ale wprost nie zawiera jakichś przepisów szczególnych²⁴. W każdym bądź razie od początku lat 90. wraz z normalizacją stosunków państwo–Kościół w III RP potrzeba jego rozwoju została dostrzeżona przez związki wyznaniowe, czynniki państwowe i samych wiernych. W tych środowiskach pojawiła się potrzeba roztoczenia specjalnej opieki duszpasterskiej nad wiernymi katolickimi i niekatolickimi zatrudnionymi na różnych stanowiskach w administracji leśnej i nad stowarzyszeniami myśliwskimi oraz nad członkami ich rodzin.

Poważnym impulsem do rozwoju duszpasterstwa specjalnego w różnych środowiskach i zawodach (także umundurowanych) w Polsce było sformalizowanie duszpasterstwa wojskowego i reaktywowanie w 1991 r. Ordynariatu Polowego WP.

W 1996 r. ówczesny dyrektor generalny Lasów Państwowych (dr Janusz Dawidziuk) zwrócił się do prymasa Polski kard. Józefa Glempa, pełniącego wówczas urząd przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, o roztoczenie specjalnej opieki duszpasterskiej

²⁴ Niestety, przepisy ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz.U. z 2005 r., Nr 231, poz. 1965 ze zm.), jak i ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz. 154 ze zm.), gwarantujące opiekę duszpasterską wśród różnych profesji i sytuacji życiowych wiernych (w tym duszpasterstwa specjalnego, art. 30-32), nie przewidują osobnej opieki duszpasterskiej leśników i myśliwych. Podobnie sprawa się ma w pozostałych 14 ustawach indywidualnych regulujących prawne położenie kościołów i innych związków wyznaniowych w Polsce.

nad leśnikami. W odpowiedzi na tę petycję KEP podjęła uchwałę o powołaniu stałego delegata KEP ds. Duszpasterstwa Pracowników Leśnictwa, Gospodarki Wodnej i Ochrony Środowiska, którym został mianowany – pełniący do dzisiaj te obowiązki – bp pomocniczy archidiecezji wrocławskiej Edward Janiak (m.in. absolwent technikum leśnego).

Okoliczność ta była poważnym sygnałem do wypełnienia przez biskupów ordynariuszów miejsca kanonicznego zadania powołania w swojej archidiecezji i diecezji stałego duszpasterza (kapelana) ds. leśników i myśliwych. Na wniosek bpa Janiaka biskupi ordynariusze zaczęli sukcesywnie ustanawiać stałych diecezjalnych duszpasterzy dla każdej z 17 dyrekcji regionalnych Państwowego Gospodarstwa Leśnego „Lasy Państwowe”²⁵ i obsadzać odpowiednimi kapelanami spośród duchowieństwa diecezjalnego lub zakonnego.

Jeżeli chodzi o duszpasterstwo myśliwych, to prawie równolegle z powyższym funkcję ogólnopolskiego kapelana (Krajowego Koordynatora Duszpasterstwa) w Polskim Związku Łowieckim powierzono ks. prałatowi dr. Wojciechowi Frątczakowi²⁶. Choć myśliwi nie doczekali się jeszcze osobnego stanowiska stałego delegata KEP ds. duszpasterstwa myśliwych, niemniej duszpasterstwo myśliwych na szczeblach diecezji i parafii rozwija się bardzo żywo. Analogicznie jak w przypadku duszpasterstwa leśników, biskupi diecezjalni na podstawie kanonicznych dekretów tworzą i obsadzają w swoich diecezjach stanowiska duszpasterskie konkretnymi już duszpasterzami myśliwych. Zresztą obecnie obowiązujące prawo statutowe sprzyja władzom lokalnym środowisk myśliwych w staraniach nad roztoczeniem nad nimi opieki duszpasterskiej²⁷.

²⁵ Państwowe Gospodarstwa Leśne zatrudniają obecnie ok. 26 tys. osób. Kolejne kilkadziesiąt tysięcy pracuje dla Lasów Polskich jako tzw. zakłady usług leśnych, wykonujące prace hodowlane i pozyskujące drewno. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na liczną grupę pracowników przemysłu tartaczno- i przerobu drewna.

²⁶ Autor kilku cennych publikacji o łowiectwie i myślistwie, m.in. publikacji *Patroni myśliwych*, Włocławek 2002.

²⁷ Mianowicie, obecnie obowiązujący statut Polskiego Związku Łowieckiego uchwalony został 2 lipca 2005 r. i wśród praw członków (rozdział IV, § 9, ust. 3) przewiduje, że „Właściwe organy Zrzeszenia i kół łowieckich, realizując wolę swych

Proces ten nie jest jeszcze we wszystkich diecezjach zakończony. Formalnie duszpasterze leśników i myśliwych – inaczej niż np. kapelani Policji, Służby Celnej czy Straży Ochrony Kolei – nie są włączeni do Ordynariatu Wojska Polskiego i nie mogą tworzyć osobnych dekanatów i parafii. Mianowicie, po wstępnej analizie danych (zob. strona internetowa „opoka”) okazuje się, że diecezjalne i parafialne duszpasterstwo leśników i myśliwych ma ze sobą wiele, nie tylko organizacyjnych, cech wspólnych, wzajemnie je łączących. Biskupi diecezjalni w miarę lokalnych potrzeb i możliwości kadrowych powołują duszpasterzy dla jednej lub drugiej z omawianych profesji z osobna albo też łącznie dla obydwóch. Istnieją diecezje, gdzie powołano tylko duszpasterza myśliwych²⁸ lub tylko duszpasterza leśników²⁹, lub też ustanowiono osobnych duszpasterzy dla leśników i myśliwych³⁰. Są też diecezje, gdzie funkcje duszpasterzy jednego i drugiego środowiska pełni ten sam duchowny – swoista unia personalna (czyli wspólny duszpasterz leśników i myśliwych)³¹. Niestety, w niektórych diecezjach w ogóle jeszcze nie ustanowiono duszpasterza dla tych środowisk (np. diecezja sandomierska).

W każdym bądź razie kandydat na kapelana środowisk leśników i myśliwych musi cechować się odpowiednimi przymiotami osobisty-

członków, mogą zwracać się z prośbą do właściwych kościołów lub związków wyznaniowych o powołanie duszpasterzy środowisk myśliwych”.

²⁸ Przykładowo w archidiecezji gnieźnieńskiej – ks. Kazimierz Kuczma, w diecezji bielsko-żywieckiej – ks. Jan Łasut.

²⁹ Przykładowo w archidiecezji przemyskiej – ks. Tadeusz Gramatyka, gdańskiej – ks. prałat dr Zbigniew Zieliński, w diecezji legnickiej – ks. mgr Bogusław Sawaryn.

³⁰ Przykładowo w archidiecezji krakowskiej duszpasterzem leśników jest ks. Janusz Bielański, a duszpasterzem myśliwych jest o. Tadeusz Popiela OC. W archidiecezji warszawskiej duszpasterzem leśników i wodniaków jest ks. kanonik Wiktor Ojrzynski, a duszpasterzem myśliwych jest ks. prałat Konstancy Kordowski. W archidiecezji lubelskiej duszpasterzem myśliwych jest ks. mgr Jan Pokrywka, a pracowników ochrony środowiska ks. mgr Jan Hałas. W diecezji bydgoskiej duszpasterzem leśników jest ks. Mieczysław Bieliński, a myśliwych ks. Ryszard Pruczkowski, radomskiej duszpasterzem leśników jest ks. Stanisław Pudzianowski, a myśliwych – ks. Andrzej Pawlik.

³¹ Przykładowo w archidiecezji wrocławskiej – ks. Wiktor Hyla, w diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej – ks. Jerzy Bąk, podobnie jest w drohiczyńskiej – ks. mgr Józef P. Poskrobko.

mi lub zawodowymi, które są przydatne w pełnieniu funkcji duszpasterskich, oraz rozeznaniem specyfiki zawodu lub zajęcia. Stąd też ceni się duchownych, którzy kończyli studia lub szkoły średnie o profilu leśnym lub łowieckim, ochronę przyrody i środowiska itp.³² Wielu z tych kapelanów sprawuje tradycyjne urzędy i funkcje w Kościele (np. proboszczowskie, wikariuszy itd.). Wśród kapelanów katolickich i niekatolickich nie brakuje czynnych myśliwych, biorących aktywny udział w pracach poszczególnych kół łowieckich, stowarzyszeń miłośników ochrony środowiska, przyrody, lasów, fauny itd.

5. PRZYKŁADY AKTYWNOŚCI KAPELANÓW LEŚNIKÓW I MYŚLIWYCH W POLSCE

Aktywność katolickiego duszpasterstwa środowiskowego ma charakter uzupełniający wobec duszpasterskiej roli proboszcza i wikariusza.

Kapelani leśników i myśliwych lepiej niż księża parafialni znają specyfikę zawodu i profesji swoich podopiecznych, a tym samym mogą skuteczniej im pomóc. Duchowni, nie tylko katolicy, w zależności od potrzeb chwili uczestniczą w różnych uroczystościach tych środowisk. Kapelani ci pełnią obok tradycyjnych ról kapłana także inne różne posługi, np. biorą udział w uroczystościach, świętach, rekolekcjach³³, pielgrzymkach i innych spotkaniach typu imprezy hubertowskie, ceremonie poświęcenia sztandarów, leśniczówek, siedzib myśliwskich, lasów i pasiek, uczestniczą w obchodach rocznic po-

³² Niektórzy duchowni katolicy obok pełnienia urzędów kościelnych, np. proboszcza, uzyskują zawód leśnika, kończą studia leśne lub legitymują się średnim wykształceniem w tym kierunku itd. Przykładowo ks. Wiktor Ojrzyński w 2003 r. został mianowany duszpasterzem Dyrekcji Regionalnej Lasów Państwowych w Warszawie. Otrzymał też przywilej noszenia munduru leśniczego z dystynkcjami zastępcy dyrektora regionu, ale bez zatrudnienia w administracji leśnej. Pod adresem: http://www.lp.gov.pl/media/prasa_o_lasach/ch142opska-droga-w-cieniu-konarow-rozjasnieniebo-tysiacem-gwiazd, styczeń 2009 r.

³³ Zob. „Chłopska Droga” 2006, nr 48, gdzie podano, że na coroczny Krajowy Zjazd Polskiego Towarzystwa Leśniczego przybywali także kapelani środowiska.

wstania kół łowieckich oraz otwarcia roku szkolnego w liceach leśnych i łowieckich, organizują spotkania wigilijne z opłatkiem i kołędami, pełnią posługę sakramentalną (chrzty, śluby, spowiedź, eucharystia itd.) i odprawiają pogrzeby. Ponadto troszczą się o sprawy związane z etyką i tradycją łowiecką i leśnika³⁴.

Odbywają się systematycznie ogólnopolskie spotkania (o charakterze duszpasterskim) leśników i myśliwych z krajowym duszpasterstwem; pierwsze miało miejsce we Wrocławiu w miejscowej katedrze w 1996 r. Kolejne spotkania leśników i myśliwych o charakterze pielgrzymkowym organizowano już na Jasnej Górze³⁵. Aktywność środowiska wykracza też poza granice kraju, czego przykładem są spotkania z papieżem³⁶, pielgrzymki do znanych miejsc kultu w kraju i na świecie, spotkania religijne z leśnikami i myśliwymi z innych krajów, integracyjne rekolekcje leśników i myśliwych³⁷ itd. Owocem starań środowiska został opracowany *Modlitewnik leśnika*, zawierający okazjonalne modlitwy m.in. za nadleśniczego, o wierność służbie leśnej, o wydajność uprawy leśnej, modlitwę leśnika zapracowanego³⁸.

³⁴ Zob. M.P. Krzemień, *Kodeks etyki myśliwskiej z komentarzem*, Kraków 2006, s. 31.

³⁵ Ostatnie z nich, dwunaste, odbyło się 20 września 2008 r. pod hasłem „Dać świadectwo prawdzie”. W pielgrzymce uczestniczyli m.in. Delegat KEP ds. Duszpasterstwa Pracowników Leśnictwa, Gospodarki Wodnej i Ochrony Środowiska bp Edward Janiak. Kapelani i hierarchia kościelna wielokrotnie podkreślali podczas tego rodzaju uroczystości, że „są oni strażnikami wielkiego bogactwa narodowego, które żywi, leczy, a kiedy potrzeba – także ochrania”. Zob. kard. H. Gulbinowicz, „Niedziela Ogólnopolska” 2005, nr 43.

³⁶ Papież Jan Paweł II w Rzymie w dniu 28 kwietnia 2004 r. udzielił prywatnej audiencji ponad 300-osobowej grupie polskich leśników, w czasie której poświęcił m.in. żołądzie zebrane z najstarszego polskiego dębu im. Chrobrego, z których posadzono dęby im. Papieża-Polaka.

³⁷ Na terenie całej Polski wśród leśników posługuje ok. 30 duszpasterzy. Źródło: <http://209.85.129.132/search?q=cache:m6rD6YE9RwMJ:www.diecezja.waw.pl/dokument.php%3Fid%3D1386+duszpasterstwo+le%C5%9Bnik%C3%B3w&hl=pl&ct=clnk&cd=26&gl=pl>, styczeń 2009 r.

³⁸ Modlitewnik ten nawiązuje do innych środowiskowych modlitewników, np. modlitewnika policjanta; jest ważnym elementem konsolidacji środowiska oraz członków ich rodzin i wiernych z innych środowisk. Zawarte w nim zasady postępowania

Działalność duszpasterską w środowisku leśników i myśliwych w Polsce wykazują także duchowni prawosławni i protestanci³⁹.

6. POSTULATY *DE LEGE FERENDA*

Kapelani leśników i myśliwych, jak większość przedstawicieli duszpasterstwa specjalnego w Polsce, są w zasadzie wolontariuszami. Wyjątek stanowią kapelani m.in. w Wojsku Polskim, Policji, Służbie Celnej, którzy zostali zatrudnieni na specjalnie utworzonych w tym celu stanowiskach kapelanów i odpowiednio zaszeregowani ze stałą pensją wypłacaną z budżetu państwa. Stąd istotnym zagadnieniem do przedyskutowania w przyszłości pozostaje, czy kapelani leśników i myśliwych powinni mieć możliwość zatrudnienia na stanowisku kapelana (i odpowiedniego zaszeregowania) w tym zawodzie (np. w Służbie Leśnej lub Państwowej Straży Łowieckiej), którego koszty wzięłoby na siebie państwo?⁴⁰

Na razie nic nie wskazuje, żeby zostały zawarte porozumienia między Ministrem Środowiska i Konferencją Episkopatu Polski (jej delegatem ds. duszpasterstwa leśników i odpowiednio myśliwych) w sprawie organizacji i funkcjonowania katolickiego duszpasterstwa Służby Leśnej i profesji myśliwskiej, chociaż dobrym wzorcem byłyby porozumienia z 2007 r. dotyczące organizacji i funkcjonowania katolickiego duszpasterstwa np. w Policji i Służbie Celnej⁴¹.

i wartości duchowe mogą wspomagać leśników i członków ich rodzin w godnym i owocnym pełnieniu zadań zawodowych i środowiskowych.

³⁹ Potrzeba roztoczenia opieki duszpasterskiej nad leśnikami i myśliwymi istnieje także wśród innych wyznań niż rzymskokatolickie. Duże zasługi w tej dziedzinie mają polscy Tatarzy, zajmujący się w przeszłości sokolnictwem i bobrownictwem. Zob. S. Milczarek, *Kultura łowiecka w świetle islamu*, Warszawa 2002, s. 150-151.

⁴⁰ Nie ulega wątpliwości, że duchowni (nie tylko katolicy) mogą być członkami kół myśliwskich oraz stowarzyszeń zajmujących się ochroną fauny, przyrody, lasów itd.

⁴¹ Porozumienie w dniu 31 października 2007 r. w sprawie organizacji i funkcjonowania katolickiego duszpasterstwa Służby Celnej podpisali Minister Finansów i delegat Konferencji Episkopatu Polski ds. Służby Celnej (ks. bp gen. dyw. dr Tadeusz Płoski); weszło w życie z dniem podpisania. Podobne porozumienie kilkanaście dni

Należy zauważyć, że obecnie obowiązujące przepisy polskiego prawa wyznaniowego, tj. ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz.U. z 2005 r., Nr 231, poz. 1965 ze zm.) i ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz. 154 ze zm.) zezwalają na tworzenie stałych stanowisk katolickich (także niekatolickich) kapelanów w zawodach leśników (np. w Służbie Leśnej) i myśliwych (np. w Państwowej Straży Łowieckiej). Należałoby jedynie nieznacznie znowelizować odpowiednie przepisy o lasach i prawo łowieckie oraz akty wykonawcze do tych ustaw.

Dobrą podporą byłyby chociażby konstytucyjna zasada współdziałania każdego w swoim zakresie (państwa i Kościoła) dla dobra człowieka i dobra wspólnego (art. 25 ust. 3)⁴². Można powołać się także na inne utrwalone już w polskim prawodawstwie zasady, takie jak: troskę o zapewnienie należytego profesjonalizmu członków, pracowników i funkcjonariuszy środowisk leśnych i łowieckich, na przyjęte standardy we współczesnych państwach demokratycznych⁴³ oraz na chęć nawiązania do bogatych tradycji historycznoprawnych, tj. posługi duszpasterskiej pracowników leśnictwa i łowiectwa w okresie II Rzeczypospolitej.

W tego typu porozumieniach należałoby sprecyzować po stronie kościelnej i polskiej zasady tworzenia osobnych i stałych jednostek

wcześniej (19 października 2007 r.) podpisali Komendant Główny Policji (insp. Tadeusz Budzik) z delegatem Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Policji (ks. bp. gen. dyw. dr. Tadeuszem Płoskim). Zob. Z. Zarzycki, *Duszpasterstwo służby celnej w Polsce*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2008, t. 11, s. 5-23; tenże, *Porozumienia Rządu z Konferencją Episkopatu Polski w sprawie organizacji funkcjonowania duszpasterstwa katolickiego w policji, służbie celnej i straży granicznej*, publikacja złożona do druku w materiałach z V Zjazdu Katedr Prawa Wyznaniowego, zorganizowanego przez Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL w Tomaszowie Lubelskim w Krasnobrodzie 13-15 maja 2008 r. pt. „Bilateralizm w stosunkach państwo-kościelnych”.

⁴² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁴³ Zob. http://www.ordynariat.wp.mil.pl/dokument_wiecej.php?iddokument=28 stycznia 2009 r.

kościelno-cywilnych⁴⁴, obsady stanowisk kapelanów leśników i myśliwych, ewentualnego ich awansu i odwoływania na gruncie prawa polskiego, odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴⁵, zakres obowiązków (choćby przykładowo) itd.⁴⁶

ZAKOŃCZENIE

Wreszcie dojrzała chyba już idea, że państwo polskie, niezależnie od konstytucyjnej zasady bezstronności i niezawisłości każdego w swoim zakresie, powinno jednak wziąć na siebie częściowo trud ponoszenia kosztów utrzymania stałych katolickich (i niekatolickich) duszpasterzy w środowisku leśników i myśliwych. Wprawdzie teza ta może mieć wielu przeciwników, głównie wśród zwo-

⁴⁴ Osobnym, ale istotnym zagadnieniem pozostaje pytanie o ewentualne próby starań o stworzenie osobnego ordynariatu dla zawodów umundurowanych, w tym dla Straży i Służby Leśnej, Państwowej Straży Łowieckiej itd. Być może wystarczą obecne struktury organizacyjne oraz dobrzy, ofiarni, czujący specyfikę tych zawodów i profesji kapelani.

⁴⁵ Pozostaje też otwarte pytanie, czy podczas mszy odprawianej dla członków środowiska leśników i myśliwych każdy kapłan w niej uczestniczący ma prawo nosić mundur leśnika lub myśliwego, czy tylko kapelani środowiskowi? Chociaż wiadomo, że zakładanie tych mundurów przez duchownych w czasie mszy lub przy innych okazjach podnosi rangę zawodu i jest pozytywnie odbierane w środowisku.

⁴⁶ Przykładowo, zadania te mogłyby obejmować: 1) organizowanie opieki duszpasterskiej dla funkcjonariuszy Służby (w tym Straży) Leśnej oraz Państwowej Straży Łowieckiej i pracowników administracji leśnej i łowieckiej i ich rodzin, a także weteranów i kombatantów oraz emerytów i rencistów; 2) organizowanie, przeprowadzanie i nadzorowanie zajęć z etyki normatywnej; 3) organizowanie nabożeństw, w tym z okazji świąt leśników i myśliwych i uroczystości państwowych; 4) współdziałanie z organami administracji leśnej i łowieckiej w zakresie prowadzenia działalności oświatowo-wychowawczej wśród funkcjonariuszy leśnych i łowieckich oraz pracowników; 5) współorganizowanie uroczystości patriotyczno-religijnych z udziałem funkcjonariuszy i pracowników leśnictwa i myślistwa, ich rodzin oraz emerytów i rencistów; 6) wyjazdy służbowe celem realizacji wyżej wymienionych obowiązków oraz innych zadań z zakresu działalności duszpasterskiej; 7) przewożenie funkcjonariuszom i pracownikom oraz emerytom i rencistom w pielgrzymowaniu na cmentarze wojenne i miejsca pamięci narodowej celem oddania hołdu bohaterom; 8) zabezpieczanie logistyczne prowadzonej działalności duszpasterskiej.

lenników laickości państwa, ale konstruktywna współpraca państwa i Kościoła (kościółów) w tej dziedzinie jest z powodzeniem realizowana w różnych konfesjach w Niemczech i Austrii, a nawet w innych modelach państwowo-kościelnych w Skandynawii i w krajach muzułmańskich⁴⁷.

Uzasadnić można ją także tym, że dotychczasowa wolontariacka działalność duszpasterska w tych środowiskach zdała egzamin i jest bardzo wysoko oceniana, ale ciągle rośnie skala potrzeb i obowiązków duszpasterskich. Inaczej mówiąc, trudy ciężkiej pracy kapelanów w tych profesjach powinny mieć pewien poziom gwarancji, odpowiadający stanowi wzajemnych partnerskich relacji państwo–Kościół, i być sformalizowane na gruncie przepisów prawa polskiego, łącznie z przysługującym im stosownym wynagrodzeniem, a nawet pomocą państwa w realizacji zadań (funkcji) duszpasterskich, m.in. poprzez dofinansowanie do utrzymania miejsc kultu i innych pomieszczeń, środków transportu⁴⁸. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że krok ten nawiązywałby do procesów, jakie przeszły (lub przechodzą) duszpasterstwo katolickie i niekatolickie w Wojsku Polskim, Policji, Straży Celnej itd.

Nie trzeba chyba nikogo przekonywać, że opieka stałego i właściwego kapelana nad pracownikami leśnictwa i łowiectwa (także myśliwymi) może pozwolić im na utrzymanie właściwej postawy moralnej i uniknięcie różnych pokus. Działalność takiego duszpasterstwa może być elementem budowania państwa wolnego od wielu negatywnych zjawisk społecznych (np. kłusownictwa, zagłady gatunków zwierząt i roślin, zanieczyszczenia środowiska, wód itd.) i wyrobienia pozytywnych postaw społecznych, w tym szacunku do prawa (leśnego i łowieckiego) oraz uprawianych zawodów i zajęć.

⁴⁷ Zob. S. Milczarek, *Kultura łowiecka w świetle islamu*, s. 150-151.

⁴⁸ Zob. <http://www.gazetawyborcza.pl/1,75248,4403951.html>, styczeń 2009 r.

ECCLESIASTICAL LEGAL ASPECTS OF THE CATHOLIC CHAPLAINCY
OF FORESTERS AND HUNTERS IN POLAND

S u m m a r y

Catholic and non-Catholic chaplaincy of foresters and hunters in Poland has a long tradition and dates back to medieval times. The chaplaincy of foresters and hunters used to be the domain of Catholic pastors, their curates or monastic priests. The evolution of specialized pastoral assistance occurred at the turn of the 20th century and was incentivized by the provisions of the Second Vatican Council of 1965 and the political and economic transformation in Poland in 1989.

Contemporary chaplaincy of foresters and hunters does not develop separate organizational units under ecclesiastical law or Polish law, such as the Military Ordinariate of Polish Army, or deaneries in the police of customs service. However, the Polish Episcopate Conference permitted every diocesan bishop to establish special, permanent chaplains to watch over hunters and foresters.

Notwithstanding the fact that the role of pastoral service among hunters and foresters has been highly appreciated by Church authorities and the faithful, its development gained momentum no earlier than at the beginning of this century. Currently, such service is performed voluntarily. In the foreseeable future, (*de lege ferenda* postulates) the Polish Episcopate Conference and competent Polish authorities might enter relevant agreements to adjust this matter. This would allow the modification of Polish law towards the institutionalization and public co-financing of chaplaincy in such communities. Such solutions would be socially desired and complying with the constitutional principle of cooperation [of the State and churches] for the individual and common good (Article 25(3) of the 1997 Constitution of the Republic of Poland).

Translated by Konrad Szulga